

METODOLOGIA PER A L'INVENTARI DEL PATRIMONI CULTURAL IMMATERIAL A LES RESERVES DE LA BIOSFERA

Amb el suport de:

Fundación Biodiversidad

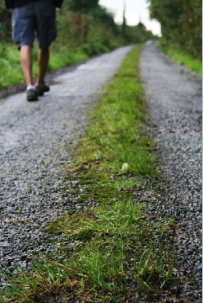
Amb la col·laboració de:

■ museu etnològic del montseny ■
LA GABELLA
■ arbúcies ■

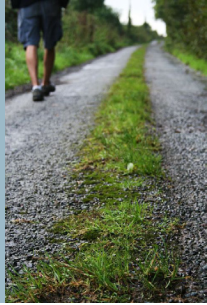
Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
**Centre de Promoció
de la Cultura Popular
i Tradicional Catalana**

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	3
ABANS DE COMENÇAR (FASE 1: INFORMACIÓ)	5
➤ Què és el patrimoni cultural immaterial?	5
➤ Què és un “inventari”?	8
➤ Per a què serveix un inventari?	9
➤ Altres experiències d'inventaris	10
➤ Què és una reserva de la biosfera?	11
➤ El desenvolupament sostenible	12
DISSENY DEL PROJECTE (FASE 2: PREPARACIÓ)	13
➤ Agents implicats i estructura organitzativa	13
➤ Participació ciutadana	15
➤ Opcions metodològiques	16
➤ Calendari o cronograma	19
ELABORACIÓ DE L'INVENTARI (FASE 3: EXECUCIÓ)	21
➤ Documentació	21
➤ Treball de camp	22
CONCLUSIÓ DE L'INVENTARI (FASE 4: CONCLUSIÓ)	25
➤ Difusió	26
L'INVENTARI COM A EINA	26
➤ Contribució al desenvolupament sostenible	28
➤ Costos que cal preveure	30
ASPECTES ECONÒMICS	30
➤ Possibilitats de finançament	31

INTRODUCCIÓ

El 20 d'abril de 2006 va entrar en vigor la Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial, aprovada per la Conferència General de la UNESCO el 17 d'octubre de 2003 i que, fins al 25 de maig de 2011, ha estat ratificada per 136 estats. D'aquesta manera s'iniciava el procés de desplegament de la Convenció i d'aplicació de les disposicions que conté, les quals posteriorment han estat desenvolupades i precisades en les *Directrius operatives per a l'aplicació de la Convenció per a la salvaguarda del patrimoni cultural immaterial*, i alhora s'obria definitivament la difusió a tota la societat del nou concepte de "patrimoni cultural immaterial", forjat després de llargs i intensos debats entre experts i responsables institucionals d'arreu del món.

Una de les primeres i més clares obligacions que estableix la Convenció és l'elaboració d'inventaris del patrimoni cultural immaterial, però tractant-se d'un concepte nou i tenint en compte que no s'estableixen criteris sobre com elaborar-los, aquesta tasca no es presenta fàcil ni ràpida.

El Centre UNESCO de Catalunya, que segueix des del primer dia l'aplicació de la Convenció i que és una ONG acreditada per assistir el Comitè Intergovernamental per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial en les seves tasques, es va plantejar l'any 2009, en el marc de la seva voluntat de contribuir al desplegament de la Convenció, la necessitat de disposar d'unes orientacions que facilitessin la realització d'aquests inventaris. Així va sorgir el projecte de desenvolupar una metodologia a partir d'una experiència concreta i es va pensar que un territori idoni per dur-la a terme era una reserva de la biosfera, una figura establerta també per la UNESCO i que es refereix a un territori on les pràctiques culturals de la població es tenen en compte especialment.

A les reserves de la biosfera la relació entre el patrimoni cultural immaterial —"garant del desenvolupament sostenible" com recull el preàmbul de la Convenció— i el patrimoni natural és especialment estreta i especialment valorada, per tal com una de les finalitats d'aquesta figura és evitar el despoblament del territori per falta de perspectives de futur i, per tant, contribuir al desenvolupament sostenible de la població local, sobre la base de les pràctiques tradicionals.

Per proximitat geogràfica es va pensar en la Reserva de la Biosfera del Montseny, l'única existent a Catalunya, i amb la col·laboració dels seus responsables es va concretar el projecte, que s'ha pogut dur a terme gràcies al suport rebut de la Fundació Biodiversitat, adscrita al Ministeri de Medi Ambient i Medi Rural i Marí del Govern d'Espanya. Des del primer moment també s'ha comptat amb la col·laboració del Museu Etnològic del Montseny "la Gabella", una institució pionera en el treball de recerca i difusió sobre tot el que fa referència al patrimoni cultural immaterial, i que entre els anys 1995 i 1999 va elaborar l'inventari del patrimoni etnològic del Montseny, en el marc dels programes de recerca impulsats pel Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. Aquest Centre, que és l'organisme de la Generalitat de Catalunya competent en l'àmbit del patrimoni cultural immaterial, també ha donat suport al projecte i s'ha implicat en el seu desenvolupament.

El projecte, que s'ha dut a terme entre octubre de 2009 i setembre de 2011, ha consistit, en síntesi, en la definició d'una metodologia de treball prèvia, l'elaboració de l'inventari pròpiament dit, la revisió de la metodologia a la llum de l'experiència i la redacció de la metodologia definitiva, que es presenta aquí. Tot el projecte ha estat supervisat per un organ

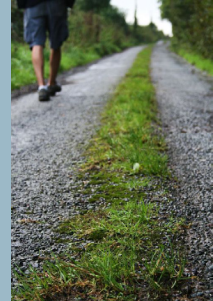
de coordinació format per la Reserva de la Biosfera del Montseny, el Museu Etnològic del Montseny, el Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, i el Centre UNESCO de Catalunya, que tanmateix és el responsable últim de les possibles mancances en el resultat final.

Per dur a terme el projecte es va contractar un equip de tres persones: una antropòloga, un historiador i un ambientalista. Primer de tot es va fer una revisió dels inventaris que s'havien fet o s'estaven fent en l'àmbit del patrimoni immaterial a escala internacional i es van dissenyar les fitxes on s'havia de recollir la informació. Paral·lelament es va anar fent la tasca de documentació, que es va nodrir essencialment de l'esmentat Inventari del Patrimoni Etnològic del Montseny.

El treball de camp que es va fer a continuació va tenir una durada de 12 mesos, durant els quals es van fer 99 visites en què es va entrevistar més d'un centenar de persones. Aquesta part del projecte tenia una doble finalitat: comprovar que els elements prèviament documentats responguessin efectivament a la definició de patrimoni cultural immaterial i identificar nous elements. Després del treball de camp es va establir la llista definitiva dels elements que formaven l'inventari i es va analitzar la manera com aquests elements podien contribuir al desenvolupament sostenible. Finalment, amb l'experiència acumulada es va redactar el primer esborrany de metodologia, que posteriorment s'ha anat enriquint amb diverses aportacions.

La metodologia que aquí presentem s'ha de prendre més com unes orientacions que poden ajudar a fer l'inventari, que no pas com un manual d'instruccions que cal seguir estrictament. Per altra banda, tot i estar pensada especialment per a les reserves de la biosfera, el fet que tingui particularment en compte aquella part del patrimoni cultural immaterial que pot contribuir al desenvolupament sostenible fa que pugui ser útil també en altres espais naturals protegits. La metodologia s'ha dividit en quatre fases, que recullen respectivament (i) orientacions sobre la informació que cal tenir present abans de plantejar-se la realització de l'inventari, (ii) sobre el que cal fer per preparar convenientment el procés d'elaboració de l'inventari, (iii) sobre el desenvolupament d'aquest procés i (iv) sobre la definició final de l'inventari. Aquests quatre apartats van seguits de dos apartats més que fan referència (v) a la utilitat que ha de tenir l'inventari un cop estigui acabat i (vi) als aspectes econòmics que afecten el procés de realització de l'inventari. Cadascun d'aquests grans apartats comença amb una explicació general i va acompanyat d'uns requadres on s'explica què s'ha fet en el Montseny i quines recomanacions pràctiques proposem a partir de l'aprenentatge que ha suposat la nostra experiència.

ABANS DE COMENÇAR (FASE 1: INFORMACIÓ)

Aquesta metodologia vol contribuir a la realització dels inventaris previstos en la Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial (en endavant, la Convenció) i, per tant, se situa sota aquest marc de referència. Per elaborar un inventari del patrimoni cultural immaterial cal, lògicament, dissenyar un projecte detallat, on es reculli quins seran els agents implicats, com s'organitzarà el treball, quin serà el calendari d'actuacions, etc. Però abans és convenient, gairebé indispensable, tenir presents tot un seguit de qüestions i conèixer què diu la Convenció.

Què és el patrimoni cultural immaterial?

La Convenció estableix un nou concepte, el de "patrimoni cultural immaterial", que genèricament fa referència al que fins ara es coneixia —i es coneix encara en gran mesura— com a "cultura popular i tradicional", "patrimoni etnològic", "folklore" i altres conceptes, encara que no coincideix exactament amb cap d'ells. Per altra banda, de la Convenció també es desprèn que el terme genèric per descriure cadascuna de les unitats que formen el patrimoni cultural immaterial és "element", de la mateixa manera que per a designar les unitats que formen el patrimoni monumental es fa servir el terme "bé"). D'acord amb l'article 2 de la Convenció s'entén per "patrimoni cultural immaterial":

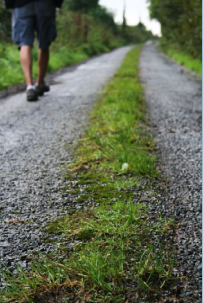
"Els usos, les representacions, les expressions, els coneixements i les tècniques —juntament amb els instruments, els objectes, els artefactes i els espais culturals que els són inherents— que les comunitats, els grups i en alguns casos els individus reconeixin com a part integrant del seu patrimoni cultural. Aquest patrimoni cultural immaterial, que es transmet d'una generació a l'altra, és recreat constantment per les comunitats i els grups en funció del seu entorn, la seva interacció amb la naturalesa i la seva història, la qual cosa els infon un sentiment d'identitat i continuïtat i contribueix, per tant, a promoure el respecte de la diversitat cultural i la creativitat humana."

La primera part d'aquesta definició descriu fonamentalment els tipus d'elements a què es refereix. Per aclarir-los una mica més, a continuació de la definició la Convenció estableix que "aquest patrimoni immaterial es manifesta en particular en els àmbits següents":

- a) tradicions i expressions orals, inclosa la llengua com a vehicle del patrimoni cultural immaterial;
- b) arts de l'espectacle;
- c) usos socials, rituals i actes festius;
- d) coneixements i usos relacionats amb la naturalesa i l'univers;
- e) tècniques artesanals tradicionals.

Cal remarcar que diu "en particular" i que, per tant, aquesta relació no té pretensió d'exhaustivitat i deixa la porta oberta a altres categories.

La segona part de la definició aporta criteris addicionals per discriminar quins de tots els elements a què es refereix la primera part de la definició poden ser considerats patrimoni cultural immaterial. D'aquí se'n desprenen un seguit de característiques o "requisits" que ha de complir un element perquè sigui considerat patrimoni cultural immaterial, els quals tenen a veure fonamentalment amb el reconeixement per part de la comunitat, la transmissió generacional, la pervivència i la identitat. Ara bé, ni la Convenció ni les directrius operatives no

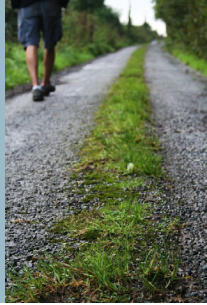
especifiquen com es comproven a la pràctica aquestes característiques, de manera que cal definir-ho amb antelació a l'inici del treball d'inventari.

La comparació de la definició amb la realitat pràctica és segurament un dels aspectes fonamentals i més delicats en la identificació del patrimoni cultural immaterial. No és evident de quina manera es pot comprovar si una determinada realitat és patrimoni cultural immaterial tal com el defineix la Convenció. Les categories establertes per la Convenció ajuden a copsar una mica més en què consisteix aquest patrimoni, però no són suficients per aclarir en quin tipus d'elements concrets es plasma aquesta definició. La Convenció també estableix tanmateix dues llistes d'elements —la Llista del patrimoni cultural immaterial que requereix mesures urgents de salvaguarda i la Llista representativa del patrimoni cultural immaterial de la humanitat— que ens podrien ajudar a fer-nos una idea més precisa de què i com són exactament els elements a què es refereix la Convenció.

El 2008 es va inscriure en la llista representativa les obres mestres del patrimoni oral i immaterial de la humanitat proclamades els anys 2001, 2003 i 2005 en el marc d'un altre programa de la UNESCO. Era una decisió lògica i necessària, però convé recordar que el programa d'obres mestres, tot i tenir una relació directa amb el que posteriorment es definirà com a "patrimoni cultural immaterial", és anterior a la Convenció i que els requisits i els procediments perquè un element fos proclamat obra mestra del patrimoni oral i immaterial de la humanitat eren diferents dels que s'estipulen per a les dues llistes de la Convenció. El 2009 es va produir una nova inscripció d'elements en aquesta llista i, en menor mesura, també en la Llista del patrimoni cultural immaterial que requereix mesures urgents de salvaguarda, que ja es van fer seguint les disposicions de la Convenció.

Sigui com sigui, una observació de les llistes de la Convenció posa de manifest que, avui per avui, hi conviuen enfocaments diversos sobre realitats molt similars o comparables. Així la celebració de l'Any Nou (Novruz, Nowrouz, Nooruz, Navruz, Nauroz, Neruz) a l'Azerbaidjan, l'Índia, l'Iran, el Kirguizistan, Pakistan, Turquia i Uzbekistan constitueix un únic element de la Llista representativa, mentre que la processó del Corpus Christi de Bruges (Bèlgica) també és un sol element; les puntes de coixí de tot Croàcia són així mateix un element, però en canvi les tècniques tradicionals de teixit de catifes de Fars i de Kashan són dos elements diferents malgrat trobar-se en un mateix país, Iran. Per tant, no hi ha un enfocament únic del patrimoni cultural immaterial i una mateixa realitat es pot percebre com un element o com a diversos. És cert que alguns aspectes de la definició, com ara el que fa referència al sentiment d'identitat, poden ajudar a definir l'enfocament (aquest sentiment d'identitat pot ser localment més marcat en el cas de les dues ciutats iranianes i menys marcat en el cas de Croàcia), però sempre existeix un cert grau de subjectivitat.

Un altre aspecte a tenir en compte és que hi pot haver persones o organitzacions que, de manera implícita o explícita, entenguin que el concepte de "patrimoni cultural immaterial" es pot interpretar d'una altra manera, que pot tenir un altre significat. Fins i tot hi podria haver altres definicions o conceptes alternatius, però en la mesura que el concepte s'ha encunyat en el marc de la Convenció, sembla innecessari, poc útil i potser fins i tot confusori, voler utilitzar el terme de "patrimoni cultural immaterial" amb un sentit diferent del que estableix la Convenció, oi més tenint en compte que es tracta d'un concepte i d'una definició que són fruit de llargs debats entre un gran nombre d'especialistes d'arreu del món, un procés difícilment repetible i que dóna consistència a aquest enfocament.

L'experiència del Montseny

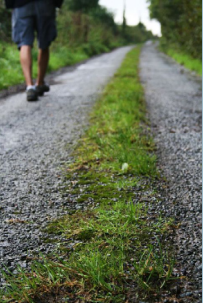
L'any 2009, quan comença a posar-se en pràctica el nostre projecte a la Reserva de la Biosfera del Montseny, la Convenció era encara un document poc conegut i consegüentment el concepte de "patrimoni cultural immaterial" no era gens familiar, ni per a la població en general ni tampoc per a les persones que treballen en el camp de l'etnologia o del patrimoni cultural. Per això ens va semblar oportú, seguint altres exemples que havíem vist, establir unes subcategories per sota de les cinc categories que estableix la Convenció; unes subcategories que tenien en compte la realitat social i cultural del Montseny i que pretenien facilitar la comprensió del nou concepte i acostar-lo als elements concrets que podíem trobar, tant en la fase de documentació com durant el treball de camp.

Aquest procés de definició de subcategories es va dur paral·lelament al debat sobre què havia de ser l'inventari (*vid. infra*) i, per tant, tenint en compte la possibilitat de fer simultàniament un treball de recerca. Això va ser en certa mesura un condicionant i durant la documentació i el treball de camp va generar una mica de confusió en el moment d'atribuir els elements a les subcategories.

Per altra banda, una preocupació general dels experts que han col·laborat en aquest projecte era buscar una coherència sobre l'enfocament —més general o més concret— dels elements de les diverses categories i subcategories. Així, per exemple, si cada dita o cada endevinalla que hem identificat es considera un element aïllat, podria semblar lògic que cadascuna de les paraules que formen part del vocabulari autòcton del Montseny fos també un element independent; de la mateixa manera, cadascuna de les pràctiques concretes que implica el conreu dels fruiters es podria considerar un element propi. Al nostre entendre, aquesta coherència formal, pròpia d'una classificació, en alguns casos podia entrar en contradicció amb alguns aspectes inherents a la definició de patrimoni cultural immaterial; així, pensem que difícilment es pot considerar que cadascuna de les feines implicades en el conreu de fruiters infon als seus practicants o a la comunitat un sentiment d'identitat, però possiblement sí el conjunt d'aquestes feines, és a dir, el conreu de fruiters. Per altra part, un repàs de les dues llistes de la Convenció permet comprovar que el nivell de concreció dels diversos elements que les formen no és el mateix i, per tant, buscar una major coherència en aquest aspecte implicaria en certa manera anar més enllà del que es deriva de la pròpia Convenció. Consegüentment, en la identificació dels elements no s'ha buscat especialment la coherència en el nivell de concreció.

Per això recomanem:

- Que s'iniciï el projecte amb un bon coneixement de la Convenció, incloses les llistes que se'n desprenen, així com d'altres experiències d'inventaris dutes a terme d'acord amb la Convenció.
- Que es tingui present en tot moment que les categories no són exhaustives i que no són compartiments tancats.
- Que es valori la possibilitat d'establir subcategories adaptades a la realitat del territori objecte d'inventari, ja que pot ser una eina útil per facilitar la identificació del patrimoni cultural immaterial, sempre que estiguin clarament definides i que siguin coherents amb les

categories que estableix la Convenció.

- Que les possibles subcategories que es creïn es considerin purament com un instrument per facilitar la identificació, sense que necessàriament hagin de tenir implicacions en possibles iniciatives de recerca.
- Que la lloable cerca de coherència en l'enfocament sobre el patrimoni cultural immaterial no impedeixi ni endarrereixi l'elaboració de l'inventari.

Què és un “inventari”?

Què s'entén per “inventari” és un altre aspecte a tenir en compte i a aclarir des del començament. Malgrat que des de l'antropologia hi ha una tendència generalitzada a considerar que un inventari és sobretot un procés de recerca, tant de la Convenció com de les directrius operatives, es desprèn inequívocament que un inventari es percep bàsicament com un catàleg o registre d'elements. Amb tot, enlloc no hi ha una definició concreta d'inventari ni s'estableix quina informació ha de proporcionar.

L'experiència del Montseny

El Museu Etnològic del Montseny, que des del primer moment ha donat el seu suport al projecte, era inicialment partidari de fer un inventari en el sentit que aplica actualment l'antropologia, és a dir més com una recerca que no pas com una llista de coses, perquè amb l'experiència de l'Inventari del Patrimoni Etnològic del Montseny havia arribat a la conclusió que un inventari pot acabar tenint poca utilitat. El fet que el Museu combini el seu caràcter d'institució local amb la seva capacitat i experiència en el camp de l'antropologia, ens va dur a ser receptius envers aquest enfocament i a plantejar-nos la possibilitat d'aprofitar el procés d'elaboració del nostre inventari per fer una recerca més aprofundida en alguns àmbits.

El treball de camp havia de tenir essencialment una doble funció: en primer lloc, verificar que els elements que ja havíem identificat en la fase de documentació —fonamentalment extrets de l'Inventari del Patrimoni Etnològic del Montseny— encaixaven en la definició de "patrimoni cultural immaterial" que estableix la Convenció; i en segon lloc, identificar nous elements. Però finalment també es va decidir que, en determinats àmbits, durant el treball de camp es recolliria també, amb un enfocament de recerca, tota la informació possible dels elements identificats que es considerés que formaven part del patrimoni cultural immaterial; aquesta informació s'elaboraria i s'explotaria un cop tancat el procés d'elaboració de l'inventari.

Això va donar lloc a unes fitxes de recollida d'informació en què alguns camps s'havien d'omplir sempre (amb la informació bàsica que permet descriure l'element) i altres en canvi només es tenien en compte en alguns casos (amb informació addicional que permetés aprofundir en la recerca). Per altra banda, com que la recerca és intrínsecament il·limitada, tendia a acaparar bona part, si no la major part, del temps dedicat al treball de camp. Tot plegat introduïa elements de confusió en l'equip humà sobre l'objectiu del treball de camp i el tipus d'informació que s'havia de recollir.

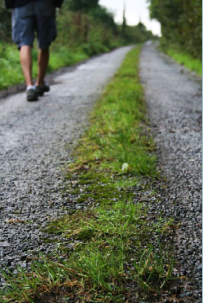
Per això recomanem:

- Que es defineixi molt clarament abans de començar quina és la informació que es vol recollir, tant durant la fase de documentació com en el treball de camp, i que aquesta informació sigui essencialment la mateixa per a tots els elements.
- Que es tingui en compte en aquesta reflexió la informació que pot interessar la comunitat implicada i la informació que es farà pública al final del procés.
- Que es consulti amb experts la manera de dur a terme l'inventari, però sense oblidar el marc general de la Convenció.

Per a què serveix un inventari?

Un inventari no és un objectiu en si mateix, tot el contrari. Si la Convenció destaca i esmenta abans que cap altra l'obligació d'elaborar inventaris del patrimoni cultural immaterial, és perquè aquest és el primer pas imprescindible per poder prendre mesures de salvaguarda. Difícilment es pot actuar per salvaguardar el patrimoni cultural immaterial ni no es coneix quins elements concrets el formen. Però no és només el fet de constituir el punt de partida el que converteix un inventari en una eina de salvaguarda, sinó que el procés mateix d'elaboració de l'inventari és ja una acció de salvaguarda en la mesura que, en donar a conèixer la Convenció i el nou concepte de "patrimoni cultural immaterial", transmet a tots els actors implicats la importància i el valor que la UNESCO atorga a aquesta part de les cultures, que de vegades es considera oposada a la idea de desenvolupament en tant que els seus orígens se situen enrere en el temps. Ben al contrari, el patrimoni cultural immaterial és el fonament de la diversitat cultural de la humanitat que volem mantenir i una garantia de desenvolupament sostenible, i la sensibilització sobre el seu valor estimula la implicació en la seva salvaguarda del conjunt de la societat, bé de persones individualment o a través d'entitats i institucions.

També és important tenir en compte que un inventari del patrimoni cultural immaterial difícilment pot arribar a ser totalment exhaustiu. D'una banda perquè un dels trets que el defineixen és que la comunitat consideri aquells elements com a patrimoni i en la mesura que aquesta consideració evolucioni i es modifiqui pot fer que a l'inventari s'hi sumin o s'hi restin alguns elements. D'altra banda perquè arribar a tots els racons d'una cultura és gairebé impossible i per tant sempre pot descobrir-se una festa, una creença, un costum, una pràctica, una tradició que no s'havia tingut en compte. Finalment, perquè existeix un cert grau de subjectivitat a l'hora d'interpretar si un element respon o no a la definició de patrimoni cultural immaterial que estableix la Convenció i que pot fer que alguns elements puguin ser percebuts, o no, com a tals en funció de qui ho valori.

L'experiència del Montseny

Des del començament hi havia un acord general de les parts implicades en aquest projecte que un inventari té una utilitat molt limitada per si sol i que cal conjurar el perill que acabi sent un document aïllat sense gaire repercussió pràctica.

Per això recomanem:

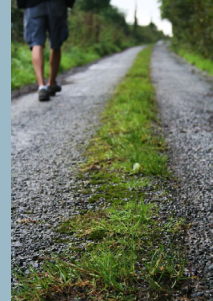
- ➔ Que, en la mesura que sigui possible, s'emmarqui la realització de l'inventari en un procés més ampli de salvaguarda del patrimoni cultural immaterial, que inclogui igualment la recerca, la sensibilització, la transmissió, la difusió, etc.
- ➔ Que es tingui en compte des del començament que el patrimoni cultural immaterial ha de contribuir al desenvolupament sostenible dins de la reserva de la biosfera.
- ➔ Que es prevegin ja accions de difusió dels resultats de l'inventari, especialment entre la població directament implicada.
- ➔ Que es faci difusió de l'inventari aprofitant les noves tecnologies, especialment a través d'Internet.

Altres experiències d'inventaris

En el moment de plantejar-se l'elaboració d'un inventari, especialment en aquests primers anys d'aplicació de la Convenció, pot ser molt útil fer un repàs de les experiències similars que s'hagin dut a terme o estiguin en curs en aquell moment. En el moment d'iniciar el nostre projecte vam dur a terme una recerca sobre els inventaris que s'havien fet o s'estaven fent en aquest àmbit i la manera com s'havien elaborat i això ens va permetre identificar principalment les experiències següents:

Patrimoni cultural immaterial a Escòcia (<http://ichscotland.org>). Es tracta d'un projecte de "wikipedia" construïda a partir d'aportacions individuals. No abasta totes les categories establertes per la Convenció i en el moment d'iniciar-se el nostre projecte incloïa un total de 17 elements, majoritàriament festes o fires.

- ➔ Base de dades d'Àsia i el Pacífic sobre patrimoni cultural immaterial (<http://www.accu.or.jp/ich/en/>). Es tracta d'un inventari centrat exclusivament en la categoria d'arts de l'espectacle, que inclou també orientacions metodològiques per a aquest àmbit.
- ➔ Atlas del patrimoni cultural immaterial de Buenos Aires (<http://www.buenosaires.gov.ar/areas/cultura/cpphc/fcyr>). Se centra únicament en les festes, celebracions i rituals.
- ➔ Repertori del patrimoni cultural immaterial de Suïssa (<http://www.culturaldiversity.cioff.ch/fr/index.html>). Es tracta d'un inventari de persones portadores de tradicions.
- ➔ Inventari del patrimoni immaterial de Mèxic (http://www.sic.gob.mx/index.php?table=frpintangible&estado_id=). Probablement sigui l'inventari més complet que hem trobat, que inclou 248 elements i que té al darrere un notable treball metodològic.

- Inventari dels recursos etnològics del patrimoni immaterial (IREPI), del Quebec (<http://www.irepi.ulaval.ca/>). L'objectiu d'aquest inventari és "conèixer i reconèixer els portadors i les portadores de tradicions i permetre al conjunt de la població descobrir aquestes persones..."
- Registre participatiu del patrimoni cultural immaterial del departament de Santander (Colòmbia) (<http://patrimoniosantander.co>). Es divideix en nou categories temàtiques i és consultable per Internet, des d'on igualment es poden proposar nous elements.
- El patrimoni cultural immaterial a la Xina (<http://www.ihchina.cn/main.jsp>). Malauradament la majoria de la informació disponible es troba en xinès, però la llista nacional es divideix en nou categories, moltes d'elles relacionades amb les arts de l'espectacle.
- Inventari del patrimoni cultural immaterial de França (http://www.culture.gouv.fr/culture/dp/ethno_spici/invent_invent.htm). Inclou 80 elements, dividits en set categories: coneixements i tècniques (*savoir faire*), pràctiques rituals, pràctiques esportives, pràctiques festives, músiques i danses, jocs, art del conte. Va acompanyat d'un recull d'inventaris ja existents relacionats amb el patrimoni cultural immaterial.
- Inventari del patrimoni cultural immaterial de Cambotja (http://www.accu.or.jp/ich/en/pdf/c2005subreg_RP3.pdf). Se centra en les arts de l'espectacle, però inclou també 12 llengües de minories ètniques i alguns altres elements.

A banda es van localitzar també altres inventaris sobre àmbits concrets relacionats amb el patrimoni cultural immaterial, especialment de festes i artesanies.

Què és una reserva de la biosfera?

Una "reserva de la biosfera" és una àrea creada en el marc del Programa sobre l'Home i la Biosfera (MAB) de la UNESCO, per integrar la conservació de la biodiversitat i el desenvolupament econòmic i social de les comunitats locals. Les reserves de la biosfera són àrees designades per promoure i demostrar una relació equilibrada entre les societats humanes i la natura, i per aprendre lliçons pràctiques de desenvolupament sostenible que es puguin aplicar en altres territoris i comunitats.

El Programa MAB, creat el 1970, és un programa interdisciplinari de recerca que promou l'enfortiment de les capacitats amb l'objectiu de millorar les relacions entre les persones i el seu entorn a escala mundial. La seva missió principal és reduir la pèrdua de biodiversitat a través d'aspectes ecològics, socials i econòmics. Fa servir la seva xarxa de reserves de la biosfera com una eina d'intercanvi de coneixements, de recerques i de vigilància contínua, d'educació i de formació, així com de presa de decisions participativa.

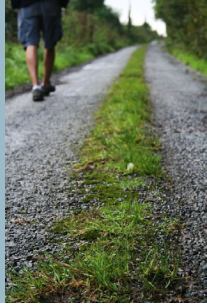
Actualment al món hi ha 580 reserves de la biosfera en 114 estats, de les quals 40 es troben a l'Estat espanyol, que ocupa el segon lloc en nombre de reserves juntament amb Mèxic i la Federació Russa (40), i darrere dels EUA (47). A Catalunya, l'àmbit d'actuació principal del Centre UNESCO de Catalunya, impulsor d'aquesta metodologia, únicament hi ha una reserva de la biosfera: el Montseny.

El desenvolupament sostenible

Més enllà de la definició de desenvolupament sostenible com aquell que “assegura les necessitats del present sense comprometre la capacitat de les generacions futures per enfrontar-se a les seves pròpies necessitats” (Informe Brundlant, 1987), recentment es tendeix a definir-ho d’una manera més àmplia posant a l’ésser humà en el centre del discurs. Així doncs, segons l’enfocament del PNUD (Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament), entenem el desenvolupament sostenible com la millora de la qualitat de vida de les persones de manera que no s’excedeixin els límits de la capacitat de càrrega dels ecosistemes de suport. La millora de la qualitat de vida no està únicament relacionada amb el creixement econòmic, sinó que s’ha d’entendre en un sentit ampli de desenvolupament personal i comunitari. En aquest sentit, el patrimoni cultural immaterial és un referent cultural i un factor de cohesió social i d’arrelament al territori.

DISSENY DEL PROJECTE (FASE 2: PREPARACIÓ)

Agents implicats i estructura organitzativa

Un dels aspectes que destaca de la Convenció en comparació amb altres textos normatius relacionats amb el patrimoni, és que demana i promou la participació del conjunt de la societat en la salvaguarda del patrimoni cultural immaterial, i molt especialment de les comunitats, grups i individus que mantenen viu aquest patrimoni. Per això és fonamental que des del primer moment es prevegi quina serà la implicació de cadascun dels agents següents:

- l'administració pública competent en l'aplicació de la Convenció, per emmarcar-lo en la política general de salvaguarda i validar-lo;
- les institucions locals, tant les institucions polítiques com les institucions socials o d'altre tipus, com a representants i membres de la comunitat, i també com a implicats en la salvaguarda del patrimoni cultural;
- la reserva de la biosfera, a través dels seus òrgans de gestió, perquè és qui estarà en millors condicions d'aprofitar el treball que es derivi del procés d'elaboració de l'inventari;
- els experts, perquè els seus coneixements, ja siguin sobre la Convenció, sobre els elements que formen el patrimoni cultural immaterial, sobre la història i la cultura locals, sobre el desenvolupament sostenible, etc., són de gran utilitat per situar els diversos elements en el seu context;
- les comunitats, els grups o els individus que recreen i transmeten el patrimoni cultural immaterial.

Convé establir una estructura organitzativa que permeti recollir les aportacions de tots aquests agents sense dificultar l'agilitat en el funcionament ni en la necessària presa de decisions. Cal establir clarament les funcions de cadascun dels òrgans que s'estableixin i seguir escrupulosament els mecanismes acordats, per tal que ningú pugui sentir-se bandejat i que ningú, per la dinàmica pròpia del procés, tendeixi a assumir una responsabilitat major de la que li pertoca. En aquest sentit és important establir uns canals regulars d'informació entre totes les parts i reunions periòdiques de seguiment del projecte.

Tot i que la Convenció atribueix als estats l'obligació que es duguin a terme els inventaris sobre el patrimoni cultural immaterial, la salvaguarda d'aquest patrimoni no afecta només les administracions públiques sinó el conjunt de la societat. Per tant, la iniciativa no ha de sorgir necessàriament d'elles, sinó que ho pot fer de qualsevol persona, comunitat, entitat o institució que estigui especialment preocupada per aquest patrimoni. L'important és que tothom estigui disposat a col·laborar-hi en benefici comú i que ningú vulgui acaparar de manera exclusiva el protagonisme del projecte.

L'experiència del Montseny

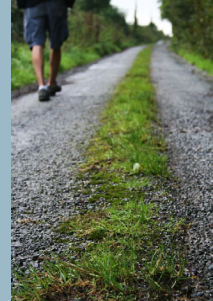
Inicialment havíem previst una estructura organitzativa encapçalada per un òrgan de caràcter més institucional que tècnic, on estiguessin representades les institucions que donaven suport inicial al projecte. Tanmateix al final es va convertir en un organ més tècnic i no hi ha hagut una implicació directa d'alts càrrecs institucionals. Per altra banda, aquest òrgan, on estaven representats el govern català, la reserva de la biosfera i el Museu Etnològic del Montseny, no tenia pròpiament un caràcter decisor, en la mesura que el projecte era impulsat pel Centre UNESCO de Catalunya i estava sotmès a uns condicionants derivats dels suports econòmics rebuts.

Per altra banda, per a la selecció de les persones que havien de formar l'equip de treball es va tenir molt en compte l'opinió de les institucions locals que col·laboraven en el projecte i es va valorar com a fonamental que fossin persones vinculades directament al territori. Així, l'antropòloga contractada inicialment formava part d'un equip de recerca de la Universitat de Barcelona que porta anys treballant al Montseny en col·laboració amb el Museu Etnològic; l'historiador és originari del poble de Sant Celoni, situat dins de l'àmbit d'estudi, i ha col·laborat en diverses activitats del mateix museu; i l'ambientòleg va néixer i viu dins de la reserva de la biosfera i ha treballat en diverses ocasions per al parc natural.

Per això recomanem:

- ➔ Que es prevegi temps suficient per establir un entramat institucional sòlid, que es reflecteixi en un òrgan director on estiguin representades almenys l'administració competent en l'àmbit del patrimoni cultural immaterial (dependrà de l'àmbit territorial), la reserva de la biosfera i les institucions locals. En funció de la realitat administrativa i social de cada país o territori, aquest entramat es pot ampliar per cobrir tots els àmbits necessaris.
- ➔ Que l'estructura organitzativa inclogui:
 - òrgan director: una instància de tipus institucional-polític, que doni fermesa i cohesió al conjunt del projecte i en garanteixi la utilitat posterior; orientativament s'hauria de reunir cada 6 mesos;
 - òrgan coordinador: ha de guiar tot el procés d'elaboració de l'inventari i prendre les grans decisions metodològiques, econòmiques, institucionals; hi han d'estar representats la reserva de la biosfera, tècnics de l'administració, experts, agents locals i la direcció executiva; hauria d'estar format per 6-8 persones, perquè un nombre superior restaria agilitat a la seva actuació; i s'hauria de reunir cada 1-2 mesos (segons la fase del projecte), per poder corregir a temps, si cal, algunes decisions o línies adoptades;
 - direcció executiva: una persona que apliqui les decisions de l'òrgan coordinador i supervisi la feina de l'equip de treball; ha d'estar en contacte directe i permanent amb l'equip de treball i amb l'equip tècnic, i resoldre amb la major rapidesa possible tots els dubtes que els puguin anar sorgint; el seu temps de dedicació ha de permetre que el projecte avanci al ritme previst i de manera coherent amb les decisions preses pels òrgans director i coordinador;
 - equip de treball: hauria d'incloure especialistes en antropologia, història i medi ambient, que serien els encarregats de dur a terme el gruix de la identificació d'elements, tant a través de la documentació com del treball de camp; s'hi podrien afegir també altres especialistes per a determinades fases o àmbits del treball: documentalista, lingüista, sociòleg, musicòleg...;
 - equip tècnic: cal comptar amb el suport de persones expertes en qüestions informàtiques per poder dur a terme de manera efectiva la introducció de dades, el tractament de la informació recollida, la presentació dels resultats, etc.; així mateix és necessari que participin en el procés d'inventari persones capacitades per a documentar gràficament els elements que es vagin identificant, tant a través de fotografies com de vídeos o, quan s'escaigui, d'enregistraments sonors.
 - Que en la selecció de l'equip de treball es valori la vinculació directa amb el territori, juntament amb la formació, l'experiència i la capacitat de treball en equip.

Participació ciutadana

Tenint en compte que, d'acord amb la Convenció, la consideració de si un element forma part o no del patrimoni cultural immaterial depèn, entre d'altres, del sentiment de la població implicada, la seva participació en el procés d'elaboració de l'inventari és primordial. Així doncs, cal posar tots els mitjans possibles per facilitar aquesta participació i preveure i organitzar canals perquè es pugui fer efectiva.

Ara bé, la primera dificultat amb què topem és el propi concepte de "patrimoni cultural immaterial". Atès que és un concepte encara molt nou i poc conegut, la tasca de comprovar si la població implicada considera que un determinat element forma part d'un concepte que pràcticament no coneix no es pot dur a terme directament més que després d'una feina d'explicació prèvia. Això vol dir que tot procés participatiu ha de tenir present la informació sobre la Convenció i sobre el patrimoni cultural immaterial.

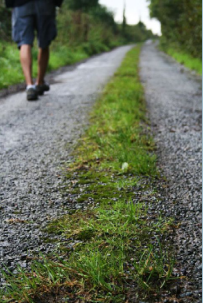
La participació de la població es canalitza, d'una banda, a través del treball de camp. Les entrevistes amb persones implicades en la preservació i la pràctica dels elements que formen el patrimoni cultural immaterial és sens dubte la forma més directa de participació. Ara bé, quan es planteja elaborar un inventari d'un territori determinat, difícilment és possible entrevistar a cadascuna de les persones que, individualment o col·lectiva, estan implicades en cadascun dels elements identificats. Per això cal dissenyar accions que estimulin la participació i que facilitin a totes les persones interessades la transmissió d'informació.

L'experiència del Montseny

La participació de la població s'ha canalitzat a través de tres línies paral·leles. En primer lloc, durant el treball de camp es va poder recollir informació directa a través d'entrevistes a un centenar de persones. En segon lloc es van elaborar uns fulletons informatius sobre el projecte, en què es convidava la gent a aportar la seva informació per telèfon, correu electrònic o carta, una acció per la qual únicament 6 persones van contactar amb nosaltres. Finalment, es va organitzar un pla de participació amb la col·laboració de la Direcció General de Participació Ciutadana de la Generalitat de Catalunya, consistent en la realització de vuit jornades de treball (quatre d'informatives i quatre de deliberatives) en quatre punts diferents del territori del Montseny, a les quals van assistir prop d'un centenar de persones.

Per altra banda, l'assistència dels coordinadors del projecte a dues reunions del Consell Coordinador i de la Comissió Consultiva de la Reserva de la Biosfera del Montseny al començament del projecte, va permetre explicar-lo directament als alcaldes i a les associacions del territori.

Gràcies a aquests esforços i a la bona disposició mostrada per tothom s'ha aconseguit la implicació de més de 200 persones, que han aportat una informació fonamental. Amb tot, aquesta xifra representa tan sols el 0,2 % de la població.

Per això recomanem:

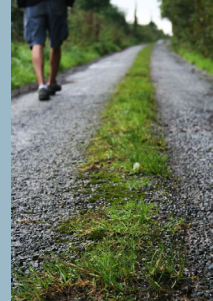
- ➔ Que s'elabori des del començament i es difongui activament un fulletó explicatiu del procés d'elaboració de l'inventari, que estimuli a la participació a través de diversos canals.
- ➔ Que s'organitzin accions informatives del procés d'inventari (actes públics, mitjans de comunicació locals, Internet, etc.) on s'explicitin els canals de participació.
- ➔ Que els agents locals s'impliquin en la difusió de la iniciativa.
- ➔ Que s'organitzi amb antelació la manera com es recollirà i es tractarà la informació rebuda en el procés de participació, i com es farà el retorn a les persones que hi hagin col·laborat.

Opcions metodològiques

La darrera fase de la preparació del projecte és, segons com es miri, la primera fase de l'execució del projecte, ja que és on cal començar a prendre decisions conceptuals i metodològiques que condicionaran la realització de l'inventari. És important que aquestes decisions es prenguin en el si dels òrgans director i coordinador, preferiblement de forma consensuada, a fi de donar coherència i solidesa a tot el procés. Aquestes decisions es refereixen principalment a l'establiment de subcategories, a la delimitació dels elements, a les formes de verificació concreta dels criteris de la Convenció i al disseny de les fitxes per recollir la informació.

Pel que fa a les **categories i subcategories**, cal tenir en compte que l'objectiu de l'inventari no és establir una classificació del patrimoni cultural immaterial des del punt de vista científic, que sigui absolutament coherent i que permeti estructurar i organitzar el coneixement que vagi generant la recerca. L'objectiu de l'inventari és essencialment el de tenir una primera aproximació a la realitat del patrimoni cultural immaterial, que permeti conèixer en quins elements es concreta i que serveixi de base per a les altres accions de salvaguarda. Això no vol dir que no es tingui en compte l'aportació dels experts, del món científic i acadèmic. Ben al contrari, el seu coneixement profund és fonamental i s'ha de tenir molt en compte, però la ciència ja té els seus àmbits de treball propis en els quals no hauria d'interferir l'elaboració d'un inventari. És desitjable que un inventari sigui útil per a la recerca, però també ha de servir per sensibilitzar sobre el valor del patrimoni cultural immaterial, per donar-lo a conèixer, per facilitar-ne la transmissió, per garantir-ne la continuïtat, etc. En aquest marc la creació d'unes subcategories més o menys arbitràries s'ha de veure com una eina més, sense cap pretensió transcendent.

La **delimitació dels elements** és un altre aspecte fonamental sobre el qual cal reflexionar i prendre algunes decisions al començament de tot el procés. Indubtablement l'operació de captar els coneixements i les pràctiques culturals d'un grup humà i fragmentar-la en "elements" del patrimoni cultural immaterial porta implícit un procés d'abstracció, que pot tenir diversos graus. Podem parlar així d'elements més concrets o més genèrics en funció

d'aquest grau d'abstracció. Més amunt, en parlar de què és el patrimoni cultural immaterial, ja hem fet referència a la complexitat i la dificultat d'aquesta qüestió, i justament per això és important fer un esforç per facilitar al màxim el procés d'"aïllament" dels elements.

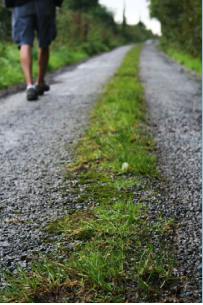
La comprovació de si una realitat que es considera com a element forma part efectivament del **patrimoni cultural immaterial** tal com el defineix la Convenció, passa per verificar si satisfà un conjunt de criteris que es deriven d'aquella definició. Però com ja hem assenyalat més amunt, la Convenció deixa la porta oberta sobre com es comprova l'adequació d'un element a la definició. Això implica que hi hagi diverses interpretacions sobre cadascun dels aspectes que formen el conjunt de la definició: el reconeixement per part de la comunitat com a part integrant del seu patrimoni cultural immaterial, la transmissió de generació en generació, la pervivència, el fet d'infondre un sentiment d'identitat i continuïtat. Aquesta amplitud d'interpretació té l'avantatge de permetre una adaptació a la realitat i les necessitats de cada lloc i el temps dirà si sembla oportú i convenient avançar cap a una concreció acceptada per tothom. En tot cas sí que sembla desitjable que en un inventari es mantingui la coherència sobre els criteris seguits.

L'experiència del Montseny

La necessitat d'establir unes subcategories dins de cadascuna de les cinc categories del patrimoni cultural immaterial que estableix la Convenció, va sorgir de la constatació que la Convenció era encara un instrument poc conegut i que consegüentment no existia un coneixement general gaire precís del concepte de "patrimoni cultural immaterial". De la mateixa manera que les categories establertes per la Convenció tenen la finalitat d'il·lustrar algunes de les formes com es presenta aquest patrimoni, les subcategories pretenien reduir encara més la distància entre aquest concepte i la realitat del territori. Com ja s'ha explicat més amunt, la intenció inicial de deixar la porta oberta a un procés de recerca més detallat durant el treball de camp, afegida a la voluntat de mantenir la cohesió dins de l'estructura organitzativa del projecte, va fer que algunes de les subcategories que es van crear estiguessin més pensades des de la recerca que des de l'elaboració d'un inventari entès fonamentalment com a catàleg. Per això les subcategories que es van definir inicialment no van coincidir exactament amb les que finalment es van mantenir, però en el fons això té una importància relativa.

Pel que fa als diversos aspectes que formen la definició de patrimoni cultural immaterial recollida a la Convenció, els criteris de verificació que hem seguit es fonamenten en tres idees: que l'element infogui un sentiment d'identitat, que es transmeti de generació en generació i que es mantingui viu.

La **identitat** és un concepte molt abstracte i sembla que s'accepta de manera general que les persones poden tenir moltes identitats alhora. En el treball del Montseny s'ha tingut en compte com, per què i on una persona ha après un coneixement o pràctica concret o si es considera que aquell element és característic del seu municipi, del món rural, de la zona del Montseny, d'un ofici. A la pràctica, el **reconeixement** per part de les persones que un determinat element forma part del seu patrimoni cultural s'ha vinculat amb l'aspecte de la identitat.

Pel que fa a la **transmissió**, s'ha tingut en compte que l'element s'hagués transmès d'una persona de més edat a una altra persona més jove. Normalment es preguntava a les persones qui els havia explicat o ensenyat el coneixement o la pràctica, i en el cas d'activitats organitzades col·lectivament que, tot i ser relativament recents (o potser justament per aquest motiu) són percebudes com a portadores d'identitat, s'ha tingut en compte si les persones que ara en són responsables són les mateixes que ho van iniciar o ja hi ha hagut un relleu generacional.

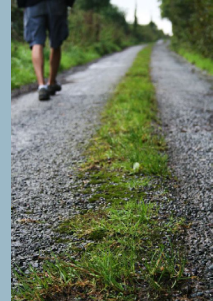
La **pervivència** probablement és un dels aspectes que menys dificultat de comprovació presenta, però no està exempt de la necessitat de concreció. En el nostre projecte s'ha considerat que un element encara és viu si encara es practica o si les persones que l'havien practicat encara són capaces de transmetre'l.

En general hem tendit a una visió oberta i àmplia de tots aquests conceptes, perquè davant del desconeixement general de la Convenció i la consegüent dificultat de valorar-ne alguns, volíem assegurar-nos que no deixàvem de banda cap element.

Al mateix temps, la consideració de tots aquestes aspectes ens ha ajudat també, en alguns casos, a la delimitació conceptual de l'element. Així, les Enramades d'Arbúcies infonen més sentiment d'identitat a la comunitat i són més clarament percebudes com a part del seu patrimoni cultural que el conjunt de les celebracions al voltant del Corpus Christi que els serveix de marc.

Per tot això recomanem:

- ➔ Que s'adoptin uns criteris clars i pràctics sobre la forma de verificar que un element respon a la definició de patrimoni cultural immaterial establerta per la Convenció.
- ➔ Que aquests criteris siguin validats i assumits per totes les parts implicades en el procés d'elaboració de l'inventari.
- ➔ Que es tinguin en compte aquests criteris a l'hora de delimitar conceptualment els elements.
- ➔ Que la preocupació per la coherència en l'enfocament i en la delimitació conceptual dels elements no en condicioni la identificació, que s'ha de fer sobre la base de la definició de patrimoni cultural immaterial.
- ➔ Que durant el treball de camp es verifiquin aquests criteris.

Calendari o cronograma

La realització d'un inventari, encara que es refereixi a un territori petit, és un procés complex en què intervenen moltes persones i que implica diverses fases i moltes activitats, de vegades paral·leles o simultànies, gairebé sempre interrelacionades. Per altra banda, un inventari requereix un temps de realització mínim, per sota del qual difícilment s'assoliran els resultats que es persegueixen.

Si tenim en compte que el patrimoni cultural immaterial té en molts casos una relació directa amb l'entorn natural i que moltes activitats tradicionals, ja siguin socials, festives o artesanies, segueixen el cicle natural de les estacions i dels seus efectes sobre la vida vegetal i animal, resulta necessari dedicar almenys tot un any natural al seguiment sobre el terreny de les pràctiques que puguin estar relacionades amb el patrimoni immaterial. A aquest temps cal afegir-hi tot el que implica la preparació del procés, la documentació, el tractament de la informació i el necessari retorn a la població.

L'experiència del Montseny

El nostre projecte es va començar a gestar a finals de 2008 i al juliol de 2009, després de les converses amb les persones i les institucions responsables de la gestió de la reserva de la biosfera i amb altres agents del territori, es va acabar de definir, amb una previsió de realització de dos anys. L'octubre de 2009, un cop aconseguit el finançament mínim necessari, començava l'execució del conjunt d'operacions.

Les principals fases previstes per a la realització de l'inventari eren:

1. Elaboració de la metodologia de treball
2. Documentació
3. Treball de camp
4. Elaboració de l'inventari
5. Identificació dels elements que contribueixen al desenvolupament sostenible
6. Difusió dels resultats

Les fases prèvies al treball de camp es van allargar més del previst. Els debats inicials sobre l'objectiu de l'inventari i consegüentment sobre la metodologia que s'havia de seguir en el treball de camp se sumaven a la manca de coneixement de la Convenció per part de l'equip de treball i a l'escassetat d'experiències d'aplicació de la Convenció que poguessin servir de referent. Això va fer que el treball de camp hagués de començar sense una base conceptual i metodològica prou sòlida, cosa que probablement li va restar eficiència.

Per tot això recomanem:

- Que es prevegi una durada mínima d'un any per al treball de camp, a fi de poder identificar les pràctiques culturals que segueixen el cicle natural.
- Que no es comenci el treball de camp fins que l'organ director i l'organ coordinador

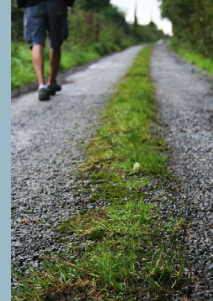

hagin definit i aprovat el marc general del procés d'elaboració de l'inventar i les grans línies metodològiques.

- ➔ Que hom s'asseguri que l'equip de treball coneix suficientment la Convenció o, alternativament, que es prevegi un període de formació prèvia.
- ➔ Que es prevegi una durada mínima de dos anys per a tot el procés d'elaboració de l'inventari, a banda del temps necessari per a la fase de preparació.
- ➔ Que es prevegi per a cadascuna de les fases la durada següent:

FASE	DURADA
Informació	3 mesos
Preparació	6 mesos
Execució	18 mesos
Conclusió	3 mesos
Total	30 mesos

ELABORACIÓ DE L'INVENTARI (FASE 3: EXECUCIÓ)

La identificació dels elements que formen part del patrimoni cultural immaterial s'ha de fer sobre la base de tres processos diferenciats, però que lògicament estan interrelacionats i almenys en part han d'anar-se desenvolupant simultàniament: la documentació, el treball de camp i la participació comunitària.

Documentació

Tot i que convé començar per aquesta tasca, per recollir el màxim d'informació possible ja publicada sobre el patrimoni cultural immaterial de la zona d'estudi, en realitat es manté també durant tot el procés. Efectivament, a mesura que durant el treball de camp o a través de la participació ciutadana s'identifiquen nous elements, sovint cal anar a buscar informació complementària que ajudi a entendre'l i eventualment a comprovar-ne alguns aspectes.

Cal tenir molt en compte que la documentació de què es disposa no pot ser el fruit d'una visió derivada del concepte de patrimoni cultural immaterial establert per la Convenció, sinó de visions diverses sobre aquesta realitat que tenen més a veure amb l'etnologia, els estudis locals, el folklore, la cultura popular i tradicional, etc. Per tant, els coneixements i pràctiques detectats durant la documentació no es poden considerar automàticament com a elements del patrimoni cultural immaterial, sinó que s'han de passar pel filtre que implica la definició de la Convenció.

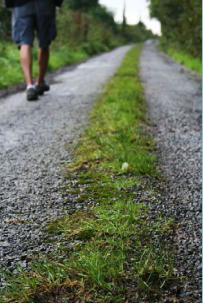
L'experiència del Montseny

Entre els anys 1995 i 1999, el Museu Etnològic del Montseny havia dut a terme un inventari del patrimoni etnològic del Montseny, en el marc de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya impulsat pel Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. El Museu va posar a la nostra disposició tot el material acumulat i es va comptar també amb el suport del Centre de Documentació del propi Museu. Això va facilitar en gran mesura tota la tasca de documentació, que tanmateix es va completar amb la visita a altres centres de documentació i la recerca i la consulta de fonts més recents.

D'aquesta fase de treball se'n va derivar una llista de més de 500 possibles elements, per als quals calia comprovar si podien ser considerats patrimoni cultural immaterial o si podien ajudar-nos a identificar algun altre element.

Per això recomanem:

- ➔ Que s'inverteixi el temps necessari en la fase de documentació abans d'iniciar el treball de camp, sens detriment que durant tot el procés d'inventari es vagi recollint tota la documentació nova que pugui sorgir.
- ➔ Que es tinguin en compte totes les possibles fonts d'informació de les diverses categories de patrimoni cultural immaterial, especialment dels coneixements i usos relacionats amb la naturalesa i l'univers, que solen estar menys ben documentats i en canvi són d'especial interès en una reserva de la biosfera.

- ➔ Que es tingui en compte tota la informació que pugui ser útil a l'hora de definir la contribució d'un element al desenvolupament sostenible.
- ➔ Que abans d'iniciar el treball de camp s'analitzi bé la informació recollida i es faci una primera llista de possibles elements, amb els aspectes fonamentals que caldrà comprovar.

Treball de camp

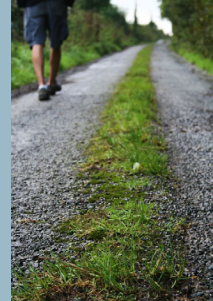
El treball de camp és la feina que s'ha de fer sobre el terreny, visitant la zona, vivint-hi, assistint a actes i festes, parlant amb la gent, entrevistant-la. És el que permet tenir un contacte directe amb les expressions culturals, amb els usos i els costums, amb les persones que posseeixen coneixements i habilitats. Aquesta part vivencial, d'observació personal, de percepció sense intermediaris, pot contribuir en gran part a resoldre els dubtes sobre els aspectes que fan referència al sentiment d'identitat o a la consideració com a patrimoni cultural immaterial. Però cal ser conscients en tot moment de la càrrega de subjectivitat que comporta aquesta part pràctica i, per tant, hem d'intentar objectivar al màxim les conclusions que puguem extraure.

En la mesura que ens volem endinsar en la manera de viure i en les expressions culturals d'una comunitat, el coneixement previ que puguem tenir d'aquella comunitat i de les persones que la formen ens permetrà assimilar més ràpidament i amb major facilitat la informació que anem captant durant el treball de camp. En aquest sentit, la presència en l'equip de treball d'una o més persones que siguin membres de la comunitat, a més de ser expertes en el camp de l'antropologia, la història o el medi ambient, contribuirà a treure major rendiment al treball de camp.

El treball de camp ha de durar almenys un any per poder cobrir tot un cicle natural, perquè moltes pràctiques es repeteixen anualment i estan en funció de les estacions o del calendari. Ara bé, difícilment el treball de camp durant un any podrà abastar tots els elements que s'hagin documentat, oimés si tenim en compte que molt sovint cal generar un clima de confiança amb les persones abans de poder obtenir la informació que ens interessa, cosa que pot implicar haver de fer més d'una visita per un mateix element o persona. Per tot això és recomanable fer una bona planificació, que prioritzi els elements sobre els quals s'ha de treballar, tenint també en compte l'objectiu de les reserves de la biosfera de contribuir al desenvolupament sostenible.

L'experiència del Montseny

El treball de camp el van dur a terme les tres persones contractades: una antropòloga, un historiador i un ambientòleg. La primera antropòloga que hi va participar va ser substituïda per una altra al cap d'uns mesos, mentre que l'ambientòleg va estar de baixa per malaltia durant cinc mesos, uns fets que van alterar la dinàmica de treball i l'execució de les diverses fases.

Per altra banda, en el moment de començar el treball de camp no s'havia definit encara amb detall tota la informació que es volia recollir, perquè la concreció dels aspectes metodològics va durar més del que s'havia previst. A més, es va donar molta autonomia a l'equip que el duia a terme, una decisió que al començament va comportar alguns problemes de coherència entre la teoria i la pràctica, però que va permetre avançar al ritme necessari.

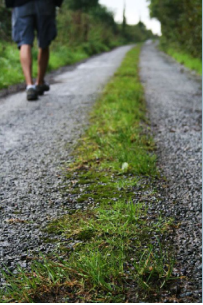
La col·laboració de dues institucions del territori com la Reserva de la Biosfera i el Museu Etnològic del Montseny ha facilitat en gran mesura la identificació i l'accés a les persones que podien servir d'informants, perquè gaudeixen d'un reconeixement social que facilitava la participació dels interlocutors. En aquest aspecte també ens vam adreçar als ajuntaments perquè designessin interlocutors que ens poguessin ajudar a resoldre aspectes concrets durant el treball de camp, però possiblement la petició va ser massa formal i distant, i no va propiciar una resposta massiva.

L'elevada quantitat de possibles elements documentats, més de 500, i la dedicació prevista de l'equip de treball de només mitja jornada, implicava realitzar més visites de les que podia assumir l'equip de treball, de manera que ens vam veure obligats a dividir aquest equip i que les visites corressin sovint a càrrec de només una persona. Abans de començar el treball de camp es va fer una primera selecció d'elements que era indispensable verificar sobre el terreny, però la pròpia dinàmica del procés va fer que sorgissin noves possibilitats de visites o entrevistes que podien enriquir l'inventari. Al final de cada mes, les persones que realitzaven el treball de camp enviaven als coordinadors del projecte una relació de les visites i sortides que havien fet durant aquell període, on es recollia igualment si hi havia intervingut l'equip tècnic d'enregistrament d'imatges i de so.

De les 99 visites que es van fer durant el treball de camp, en 35 ocasions es van fer enregistraments d'imatge i de so. Es va contractar una empresa especialitzada perquè realitzés aquesta feina, que duia a terme una persona equipada amb una càmera, sempre acompanyant l'equip de treball de camp. A banda, també es van documentar fotogràficament alguns dels elements estudiats durant el treball de camp, una tasca que assumien els mateixos investigadors. Tot això ha permès disposar d'un material gràfic molt útil, no només per a la difusió dels resultats, sinó també com a base per a posteriors estudis o accions de salvaguarda. Tanmateix, la manca d'indicacions clares dels responsables del projecte sobre què i com convenia documentar gràficament, ha fet que no sempre quedin reflectits alguns aspectes fonamentals del patrimoni cultural immaterial, especialment la implicació de la comunitat i la transmissió.

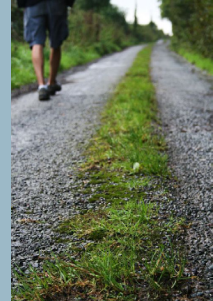
Per això recomanem:

- ➔ Que el treball de camp no comenci fins que els aspectes metodològics s'hagin concretat.
- ➔ Que la direcció executiva faci un seguiment directe del treball de camp i participi en alguna de les visites que es duguin a terme, per tal de garantir l'adequació als objectius generals del projecte.
- ➔ Que es procuri que les visites les faci tot l'equip de tres especialistes, perquè podran captar informació de tipus diferent.

- Que el treball de camp se centri a recollir la informació necessària per a elaborar l'inventari, especialment aquella que permeti assegurar que el pressumpte element s'adequa a la definició de patrimoni cultural immaterial que fa la Convenció.
- Que s'intenti documentar gràficament, amb fotografies, enregistraments sonors i si és possible amb vídeos, el màxim d'elements possible.
- Que es reflexioni sobre els aspectes que es vol documentar gràficament i/o sonorament, i que es transmetin les decisions de manera clara a les persones responsables del treball de camp i de l'enregistrament audiovisual.

CONCLUSIÓ DE L'INVENTARI (FASE 4: CONCLUSIÓ)

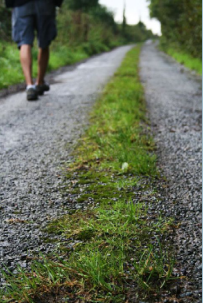
Durant les fases de documentació i treball de camp, i durant el tot el procés paral·lel de participació ciutadana, es va produir la identificació dels elements que formaran l'inventari, que inclou la verificació que aquests elements s'adeqüen a la definició que recull la Convenció. Però abans d'elaborar la llista definitiva cal dedicar un temps a processar tota la informació recollida, no només per comprovar l'adequació a la definició de patrimoni immaterial de cada element, sinó per acabar de delimitar cada element. Per exemple, podem haver detectat en diverses poblacions uns balls tradicionals que tenen un origen comú i podem plantejar-nos la possibilitat de considerar-los un únic element.

L'experiència del Montseny

Molts dels dubtes conceptuals i interrogants metodològics que havien anat sorgint durant les fases anteriors van tornar a sorgir en el moment de tancar l'inventari, de donar per definitiva la llista d'elements identificats. Però no era possible reobrir aquestes qüestions sense que això impliqués un retard en la finalització del projecte, de manera que ens vam limitar a reconsiderar alguns dels elements que proposava l'equip de treball, per considerar que no estava prou acreditat que poguessin ser considerats patrimoni cultural immaterial tal com el defineix la Convenció.

Per això recomanem:

- Que durant el treball de camp s'estableixin espais de seguiment que permetin resoldre el major nombre possible de dubtes que puguin sorgir sobre la identificació o la delimitació dels elements, especialment pel que fa a l'adequació a la definició de patrimoni cultural immaterial.
- Que l'òrgan coordinador del projecte consensui la llista definitiva d'elements que formen l'inventari, a partir de la proposta que sorgeixi de l'equip de treball.

L'INVENTARI COM A EINA

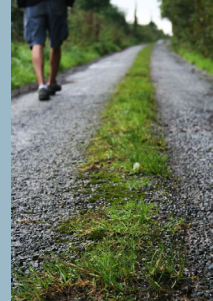
És evident, i la Convenció també ho recull així, que un inventari no pot ser en cap cas l'objectiu últim de la salvaguarda del patrimoni cultural immaterial. L'inventari és només el primer pas necessari, indispensable, de les accions de salvaguarda del patrimoni cultural immaterial. No és possible treballar per l'estudi, la transmissió, la difusió, la pervivència d'allò que no es té convenientment identificat. Però també és cert que si l'inventari no troba aviat una altra utilitat, si no va seguit d'altres accions de salvaguarda que garanteixin la continuïtat dels elements identificats, va perdent sentit i corre el risc de caducar davant de l'evolució de la realitat social i cultural, que pot implicar l'aparició, modificació o desaparició d'elements.

Difusió

Perquè un inventari pugui tenir una utilitat real, és indispensable fer-ne difusió entre totes les parts implicades en la salvaguarda del patrimoni cultural immaterial. Com ja s'ha assenyalat, és convenient que totes aquestes parts participin ja en el procés d'elaboració de l'inventari, perquè això facilitarà la seva implicació en altres accions de salvaguarda. Això afecta en primer lloc l'administració, tant la local com la general, que és a qui correspon vetllar per la salvaguarda del patrimoni i per l'aplicació de la Convenció. Però també afecta totes les institucions, públiques o privades, que treballen en l'àmbit social, cultural o ambiental, així com els experts en aquests àmbits. I certament afecta la població local i les persones que directament practiquen o mantenen viu aquest patrimoni, ja sigui individualment o a través de les formes d'organització col·lectiva que hagin generat. Per tant, cal dissenyar mecanismes que permetin que la informació sobre el procés d'elaboració de l'inventari arribi a tots aquests sectors.

Ara bé, un cop estigui acabat l'inventari i es disposi ja d'una informació definitiva, cal fer-ne un altre tipus de difusió, que ha de ser menys intensa però més duradora en el temps. En aquest moment ja no és tan important la implicació de noves institucions i persones en el procés d'identificació del patrimoni cultural immaterial, com la conscienciació sobre una part de la nostra cultura que requereix la nostra col·laboració per encarar el futur. Aquesta tasca inacabable que comença en el moment que acaba la realització de l'inventari, ha de ser compartida, en funció de les seves possibilitats, per totes les institucions, entitats i persones que han col·laborat en l'inventari, a partir de les quals convindria generar un procés de difusió gradual de l'inventari i al mateix temps de la contribució que el patrimoni cultural immaterial pot fer a favor del desenvolupament sostenible.

Aquesta difusió ha de preveure tanmateix la possibilitat que algunes persones o entitats vulguin fer aportacions a l'inventari. És difícil que s'hagi pogut arribar a totes elles abans o durant el procés de treball, però com que ja s'ha dit un inventari s'ha d'anar actualitzant regularment i, per tant, sempre és possible i enriquidor anar recollint aquestes aportacions per tenir-les en compte en el moment de posar al dia la informació. Seria convenient, doncs, deixar oberta una porta a les noves contribucions que puguin anar arribant.

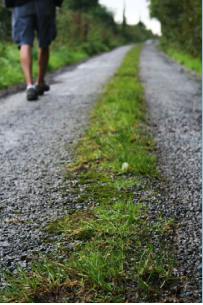
L'experiència del Montseny

Al començament de la col·laboració amb les institucions del Montseny ja vam constatar la necessitat que la relació que durant tot el procés s'establís amb persones, entitats i institucions locals no fos únicament en una direcció, no consistís només en una recollida d'informació per alimentar un producte final que després quedés oblidat. Es tractava que els resultats finals retornessin als seus protagonistes, que d'aquesta manera comproven directament la utilitat i l'ús que s'ha fet de la seva contribució. Això, d'altra banda, pot servir d'estímul per a noves col·laboracions.

Per comunicar els resultats del projecte es va preveure disposar d'una pàgina web que inclogués l'inventari i una breu explicació de com s'ha realitzat i les persones i institucions que hi han col·laborat. També es preveia ja l'edició de material que, com el web, s'ha fet en quatre idiomes: català, castellà, anglès i francès. Però a mesura que avançava el projecte s'anava afermant la idea que calia pensar altres mecanismes de difusió que arribessin més directament a la població implicada. Per això s'ha pensat en primer lloc en quatre actes de presentació en els mateixos municipis on es van dur a terme sessions informatives i de debat dins del pla de participació. A més, hem dissenyat dos projectes de continuïtat: una exposició itinerant acompanyada d'actes públics d'inauguració i l'edició d'un vídeo divulgatiu elaborat sobre la base dels enregistraments realitzats i completat amb un guió adaptat, dues iniciatives que es faran efectives tan bon punt s'aconsegueixi el finançament necessari.

Per això recomanem:

- Que l'inventari s'emmarqui en un pla general de salvaguarda del patrimoni cultural immaterial.
- Que totes les accions de salvaguarda del patrimoni cultural immaterial, independentment de qui les promogui, impliquin totes les parts relacionades: administracions públiques, institucions, comunitat, experts, entitats.
- Que es prevegi la difusió posterior de l'inventari, tant de manera íntegra com de parts de l'inventari que puguin interessar col·lectius específics (artesans, persones sensibilitzades pel medi ambient, entitats locals...).
- Que la difusió no es limiti a l'edició de materials divulgatius, sinó que inclogui la realització d'actes públics on les persones assistents tinguin l'oportunitat d'intervenir.
- Que la informació sobre l'inventari estigui disponible a través d'un lloc web, que serveixi també de canal per recollir noves aportacions.
- Que els mecanismes per recollir noves aportacions es mantinguin oberts permanentment.
- Que es prevegi l'actualització de l'inventari a partir de les noves aportacions recollides. Aquestes actualitzacions haurien de fer-se com a màxim dins d'un termini de 5 anys.

Contribució al desenvolupament sostenible

Cal que tots els agents treballin plegats per donar continuïtat a la tasca de salvaguarda que s'inicia amb l'inventari. I en el cas concret que ens ocupa, el d'un inventari en una reserva de la biosfera, la primera utilitat ha de ser la de contribuir al desenvolupament sostenible, entès no només com a desenvolupament econòmic, sinó també com a desenvolupament humà, perquè el principal objectiu de les reserves de la biosfera és que la població que hi viu pugui desenvolupar-se plenament en aquell territori i mantenir la seva estructura social sense veure's obligada a emigrar per millorar la seva qualitat de vida.

L'experiència del Montseny

Un dels objectius del projecte era identificar aquells elements del patrimoni cultural immaterial que poden contribuir al desenvolupament sostenible. A mesura que anava avançant el projecte s'ha fet evident que, en el fons, tots els elements poden contribuir al desenvolupament sostenible; i encara que possiblement alguns, per les seves característiques, la seva visibilitat o el seu ressò social poden contribuir-hi de manera més efectiva, al capdavall tot depèn de les accions concretes que es duïguin a terme sobre cada element.

Del projecte se'n conclou que qualsevol element del patrimoni cultural immaterial pot contribuir en major o menor mesura al desenvolupament sostenible en funció de la gestió que se'n faci. Caldrà establir línies bàsiques de gestió de l'inventari que permetin contribuir al desenvolupament sostenible en qualsevol de les seves dimensions (ambiental, social o econòmica) i prioritzar les accions a desenvolupar en funció del context i realitat de cada reserva de la biosfera, espai natural protegit o altres territoris.

Atès que les reserves de la biosfera són llocs que busquen reconciliar la conservació de la diversitat biològica i cultural amb el desenvolupament social i econòmic s'han identificat com a espais on pren molta rellevància no només la preservació de la biodiversitat sinó també la salvaguarda de la diversitat cultural que s'hi troba íntimament relacionada. Ara bé, en molts casos hi ha més experiència en les funcions de conservació de la biodiversitat que no pas en el foment del desenvolupament econòmic i social d'aquest territori. En aquest sentit s'han identificat tres línies estratègiques:

Conservació: en aquest projecte volem ampliar la visió de la conservació basada principalment en la biologia, per incloure dins la conservació els usos, les representacions, les expressions, els coneixements i les tècniques que les comunitats o els individus reconeixen com a part integrant del seu patrimoni cultural i que alhora contribueixen al seu propi desenvolupament sostenible. La conservació de la qual parlem té en compte l'evolució de tots els elements que vulguem salvaguardar, no es pretén conservar de forma estàtica sinó deixar que els elements i els ecosistemes evolucionin d'una forma racional i dins d'una escala temporal adequada per anar-se adaptant als nous temps.

Desenvolupament humà: és la línia estratègica que ha de potenciar les persones ampliant les seves oportunitats i permetent la seva participació en la presa de decisions. Els objectius principals del desenvolupament humà són: que les persones tinguin una vida llarga i saludable, que tinguin coneixements i que puguin accedir als recursos necessaris per

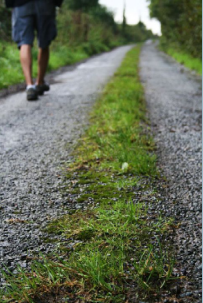
adquirir un nivell de vida digne. Aquesta concepció de desenvolupament inclou també el desenvolupament econòmic de la població i del territori.

Sensibilització: entenem com a sensibilització les activitats que es duen a terme per comunicar els valors d'una reserva de la biosfera al públic visitant. Aquestes activitats haurien de provocar un canvi d'hàbits en el sentit de millorar el respecte i el coneixement tant envers la diversitat biològica com envers la diversitat cultural que li són pròpies.

En aquest projecte hem volgut concretar algunes possibles línies d'acció per a cadascuna de les subcategories en què es classifiquen els elements de l'inventari pel que fa a les dimensions ambientals, socials i econòmiques. Aquest document està disponible a la pàgina web del projecte.

Per això recomanem:

- Que es tinguin en compte les dimensions ambientals, socials i econòmiques del desenvolupament sostenible.
- Que tant en la documentació inicial com durant el treball de camp es tingui en compte la recollida d'informació sobre la contribució dels elements al desenvolupament sostenible
- Que s'expliciti un camp de contribució al desenvolupament sostenible a la fitxa de recollida d'informació del treball.
- Que a partir de la reflexió general sobre la possible contribució de cada categoria al desenvolupament sostenible i sobre la base de la informació recollida durant les fases de documentació i treball de camp, s'incorpori a la gestió de la reserva de la biosfera accions concretes relacionades amb el patrimoni cultural immaterial.

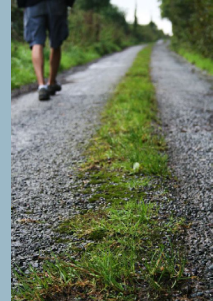
ASPECTES ECONÒMICS

En un procés llarg i complex com el que implica la realització d'un inventari del patrimoni cultural immaterial, no es pot deixar de banda els aspectes econòmics. Lògicament no és possible oferir aquí cap tipus d'estimació del cost econòmic que podria suposar endegar un projecte així, perquè això dependrà d'una multitud de factors, com la superfície del territori a cobrir, el nombre de nuclis habitats i d'habitants, el coneixement previ que es tingui sobre el patrimoni cultural immaterial, l'estructura organitzativa que es pugui bastir, les limitacions de temps, etc. Amb tot, ens sembla que pot ser útil donar alguns apunts pràctics perquè implica moltes persones i institucions, i comporta moltes accions i feines, que cal preveure en quines condicions es duran a terme.

Costos que cal preveure

A continuació presentem una relació dels aspectes que poden implicar un cost econòmic, tant si és assumit en el marc del projecte com si corre a càrrec de les institucions, persones o entitats que hi col·laborin:

- Òrgan director. La dedicació de les persones que l'integrin hauria de limitar-se a dues o tres reunions anuals, que poden implicar despeses per documentació, desplaçaments, dietes, etc.
- Òrgan coordinador. La dedicació de les persones que el formin implicarà hores de reunions i temps per estudiar la documentació que se'ls vagi enviant. El tipus de despeses que això pot implicar són les mateixes que per a l'òrgan director, però per a un nombre de reunions superior.
- Direcció executiva. La persona que assumeixi aquesta funció seria bo que hi tingués dedicació exclusiva. És una peça clau per al funcionament de tot l'engranatge, que centralitza i gestiona tota la informació que es va generant, i que ha de prendre moltes decisions. Equip de treball. El nucli d'aquest equip (antropòleg, historiador i ambientalista) també hauria de tenir dedicació exclusiva i una gran flexibilitat horària. Altres possibles especialistes poden tenir una dedicació molt limitada.
- Equip tècnic (gravacions d'imatge i so). Aquí molt probablement caldrà comptar amb persones professionals, que necessitaran un equipament tècnic de qualitat. La seva dedicació dependrà del nombre d'elements que es vulgui documentar gràficament i pot arribar a coincidir amb la de l'equip de treball.
- Equipament tècnic. A banda de l'equipament necessari per a les gravacions d'imatge i de so que dugui a terme l'equip tècnic, cal preveure també que l'equip de treball disposi almenys d'una càmera fotogràfica i d'una petita gravadora per recollir tota la informació que li sembli rellevant.
- Desplaçaments i dietes. Principalment l'equip de treball, però també l'equip tècnic i en menor mesura la direcció executiva, hauran de desplaçar-se amb regularitat al territori objecte d'inventari o a l'oficina que serveixi de suport i lloc de coordinació. En molts casos és possible que aquests desplaçaments puguin implicar també despeses de manutenció o fins i tot d'allotjament.
- Oficina. Cal una oficina que serveixi de base del projecte, on tingui el seu lloc de treball la direcció executiva i on es puguin fer almenys les reunions de seguiment amb l'equip de treball i l'equip tècnic. Aquesta oficina ha de disposar de l'equipament tècnic necessari per a la correcta execució del projecte d'inventari.
- Edicions. Cal preveure almenys material divulgatiu general del projecte i material espe-

cífic del pla de participació, que estimuli la població local a col·laborar-hi.

➤ Pla de participació. Segons la complexitat i l'abast que tingui aquest pla, pot ser necessària la implicació de persones especialitzades en aquest tipus d'accions. Per altra banda, a més del material esmentat en el punt anterior, el pla de participació requerirà també la disponibilitat d'espais adequats per a reunions informatives i de debat, i pot ser convenient oferir a les persones que assisteixin a aquestes reunions alguna mostra d'agraïment per la seva col·laboració.

➤ Web. Cal preveure la creació i el manteniment d'un espai web específic per a l'inventari, que pot incloure també altres accions de salvaguarda del patrimoni cultural immaterial de l'espai natural estudiat.

➤ Les accions de difusió posteriors, un cop es disposi ja de l'inventari, haurien d'implicar la revisió lingüística i la traducció dels textos, l'edició de l'inventari, l'organització d'actes de presentació, etc.

➤ Actualitzacions. Cal preveure qui assumirà la feina de recollir les aportacions que puguin arribar amb posterioritat al tancament de l'inventari i d'actualitzar-lo consegüentment, amb les possibles accions de difusió que això pot implicar.

Possibilitats de finançament

➤ Institucions públiques. Els governs, nacionals o locals, competents en l'àmbit del patrimoni cultural immaterial han d'estar implicats en l'elaboració de l'inventari i poden facilitar l'obtenció del finançament necessari, tant amb aportacions directes com contribuint a convèncer possibles patrocinadors privats. Aquesta implicació no ha de referir-se exclusivament a l'àmbit de la cultura, perquè aquest patrimoni afecta molts altres sectors: economia, medi ambient, turisme, benestar social, sanitat, educació... A més dels governs, altres institucions públiques poden contribuir, amb recursos econòmics, humans o materials, al desenvolupament de l'inventari, com ara universitats, centres de recerca, fundacions, museus, ens gestors d'espais naturals protegits, etc. Per altra part, aquestes institucions públiques poden contribuir també de manera més indirecta oferint infraestructura o equipament necessari, o assumint algunes de les despeses dins dels seus pressupostos. Com més diversificada sigui l'aportació, menys costosa serà per a cadascuna de les parts i més forta serà la xarxa que s'estarà construint.

➤ Sector privat. El patrimoni cultural immaterial afecta tots els sectors de la societat i a més pot contribuir al desenvolupament econòmic sostenible. Cal esforçar-se per arribar a aquelles institucions que poden ajudar a salvaguardar-lo, per explicar-los la importància i l'interès de contribuir-hi.

➤ Recursos a posteriori. En la mesura que l'elaboració de l'inventari se situï, com és desitjable, en el marc més ampli d'un pla de salvaguarda del patrimoni cultural immaterial, es pot preveure la promoció de productes o serveis que contribueixin alhora a la preservació de les pràctiques culturals i al desenvolupament econòmic del territori. Aquest enfocament pot facilitar l'obtenció de recursos per a l'inventari.

➤ Treball voluntari. L'elaboració d'un inventari no pot fer-se sense la col·laboració desinteressada de moltes persones i fins i tot es pot plantejar la possibilitat que les persones que formen l'estructura organitzativa del projecte també ho facin desinteressadament. No cal dir que el grau d'implicació que això suposa és més alt, però en tot cas cal garantir l'eficàcia del mecanisme que s'estableixi i la viabilitat del projecte.

L'experiència del Montseny

Quan vam començar a dissenyar aquest projecte i a parlar-ne amb altres persones ens vam adonar que en general despertava un interès molt més gran en el món relacionat amb els espais naturals protegits que no pas amb el món del patrimoni cultural o de l'etnologia. Érem conscients de la dificultat de trobar finançament per a un projecte a cavall del patrimoni natural i del patrimoni cultural, en un entorn acostumat a treballar en compartiments gairebé estancs. Però també estàvem convençuts que era una bona oportunitat per reforçar els lligams entre aquests dos móns que moltes persones, al Montseny mateix, coneixen des de fa anys.

Per això vam respondre amb il·lusió a la convocatòria d'ajuts de la Fundació Biodiversitat, que va valorar-lo positivament i que ha finançat majoritàriament aquest projecte. Malauradament la situació de crisi econòmica en què ens trobem immersos a tot el món occidental ens ha afectat de ple i ha fet gairebé impossible l'obtenció del finançament addicional necessari, que en bona mesura hem hagut d'assumir internament.

Hem de fer un esment especial del pla de participació, perquè va ser finançat íntegrament pel Govern català i perquè va suposar també una experiència pionera. Fins ara, aquests processos participatius es referien més aviat a temes urbanístics o ambientals, però no s'havien dut a terme en relació amb el patrimoni cultural. En tot cas, va ser una primera prova de com el patrimoni immaterial té implicacions en altres aspectes de la societat.

Per a participar en l'elaboració de l'inventari del Montseny es va contractar un equip de tres persones i els serveis professionals d'una productora audiovisual, que treballaven sota la coordinació de dues persones del Centre UNESCO de Catalunya, que esmerçaven en el projecte una part de la seva dedicació professional. Les altres persones implicades en l'estructura organitzativa ho van fer en el marc de les seves feines respectives. La col·laboració del Museu Etnològic del Montseny ha permès disposar d'una infraestructura en el territori i ha facilitat enormement tota la feina de documentació, mentre que la Reserva de la Biosfera també ha ofert els seus espais a la disposició del projecte.

Per això recomanem:

- Que almenys les persones que assumeixin la direcció executiva i el treball pràctic d'elaboració de l'inventari siguin contractades en el marc del projecte.
- Que s'intenti complementar aquesta dedicació professional amb persones que vulguin col·laborar-hi de manera voluntària.
- Que el procés d'elaboració d'un inventari del patrimoni cultural immaterial, en el marc d'un pla de salvaguarda, es plantegi com una inversió, tant des del punt de vista social com econòmic, en la mesura que només adquirirà ple sentit quan se'n desprenguin mesures que contribueixin efectivament al desenvolupament sostenible.
- Que la cerca del finançament necessari s'adrexi a tots els sectors de la societat que directament o indirectament estan relacionats amb el patrimoni cultural immaterial, perquè els beneficis de la seva salvaguarda reverteixen també en el conjunt de la societat.